

SOLLENTUNAS
RUNSTENAR

ANNE-BERIT LAVOLD

TRYCKERI
E-print AB, Stockholm
ISBN 978-91-519-3448-8
© 2021 Anne-Berit Lavold

OMSLAGSBILD
Närbild av drakhuvudet på runsten U 94

Samtliga foton Anne-Berit Lavold där inget annat anges

SOLLENTUNAS RUNSTENAR

ANNE-BERIT LAVOLD

Tillägnad min far Torleif Lavold

TACK TILL

MAGNUS KÄLLSTRÖM

forskare vid Runverket, för faktagranskning.

ANDREAS FORSGREN

arkeolog, för faktagranskning och goda råd.

Eventuella fakta- eller tryckfel står författaren för.

Innehåll

- 2 Inledning
- 4 Läsningen
- 5 Runhällen vid Skillinge Tuna, U 99
- 9 Runstenarna vid Sollentuna kyrka,
U 94, U 95, U Fv1959;250, U Fv1968;279B
- 15 Runsten vid Sollentunaholm, U 103
- 17 Runstenen vid Edsbacka, U 96
- 19 Vibyhällen, U 102
- 21 Kummelbystenen, U Fv1953;263
- 23 Snuggastenen, U 100 och Jarlabankestenen, U 101
- 27 Två försvunna runstenar, U 97 Rotebro U 98 Rotsunda
- 29 Översiktskarta
- 30 Källor
- 31 Kommunens skötsel av fornlämningar

Närbild av drakhuvudet på runsten U 100

Inledning

I slutet av 900-talet blev det populärt att resa runstenar till minne av döda släktingar. Många lät resa stenar vid den egna gården eller ättebacken, där folk färdades, vid vägar och vattenleder så att många kunde se och läsa inskriften. I början av 1100-talet, när kristendomen hade fått fäste, upphörde stenresningen. Dock fortsatte många in i tidig medeltid att rista runor på gravhällar.

Vikingatid kallas perioden i slutet av järnåldern ca 750–1050 e.Kr.

I Sverige finns mer än 2 700 vikingatida runinskrifter på runstenar, runblock och runhällar. Av dem finns nästan 1 400 i Uppland som därmed är det runstensrikaste landskapet. Om man tittar på fördelningen i några av våra grannkommuner så har Vallentuna 126 stycken, Sigtuna 150, Upplands Väsby 78, Täby 38, Järfälla 13 och Solna sju. Många av dessa stenar är idag försvunna eller endast kvar som fragment.

Här i Sollentuna känner vi till 13 runinskrifter. Av dessa är fyra fragment och två har försvunnit – tursamt nog finns uppteckningar från 1600-talet av dessa två.

På 1600-talet var Sverige en etablerad stormakt som ville visa upp en storartad historia. Intresset för vår forntid blomstrade och många framträdande män började ägna sig åt runforskning. Johannes Bureus (1568–1652), Johan Hadorph (1630–1693), Johan Peringskiöld (1654–1720) och många med dem började resa runt i landet för att dokumentera runstenar.

Redan år 1666 kom Sveriges första fornminneslag. Vid denna tid styrdes Sverige av en förmyndarregering eftersom kungen, Karl XI, endast var 11 år.

Ett påbud i kungens namn gick ut till landets

biskopar och landshövdingar under rubriken *Kongl: Mayst:tz Plakat och Påbudh Om Gamble Monumenter och Antiquiteter*. Här återges texten i ett kort moderniserat sammandrag:

Med stort misshag förnimmer vi hur urgamla antikviteter, kvarlevor och efterdömen allt ifrån hedendomen, såsom borgar, skansar, stenkummel, stoder och andra stenar med runskrift ingraverade samt grifter och ättebackar, har hanterats med vårdslöshet och olovligt självsvald så att de dagligen mer och mer fördärvas och bliva utdöda. I kraft av detta Plakat befaller vi att ingen, vem han än är, skall efter denna dag understå sig att på något vis nedbryta eller föröda de borgar, hus, fästen och skansar eller stenkummel som ännu finns. Ej heller förspilla de stoder eller stenar med runskrift utan låta dem vara orubbade på sina forna ställen. Tillika stora jordhögar och ättebackar. Vi vill hålla alla sådana gamla monument inom Vårt konungsliga hägn och skydd. Om någon skulle understå sig att göra häremot och överträda vår befallning så må han inte bara plikta utan även drabbas av vår onåd.

En månad senare skickades ytterligare ett brev ut, nu även till guvernörer och superintendenten, om att de skulle inventera sina områden gällande ovanstående antikviteter.

Under slutet av 1600-talet började uppgifter inkomma från landets alla delar. Resultatet av alla dessa inventeringar gavs namnet *Rannsakningar efter antikviteter*.

Ordet *runa* betyder från början 'hemlighet, hemligt budskap'. Den ursprungliga 24-typiga runraden ersattes vid vikingatidens början av den vikingatida runraden med 16 tecken, och som kallas Futharken efter de första sex tecknen.

Om man bestämde sig för att resa en sten anlätades ofta en yrkesverksam stenristare. Ibland har denne signerat stenarna. Tack vare det kan man känna igen ristarnas speciella stil, så att

man ofta vet vem som har gjort en sten, även om den inte är signerad. Två av Sollentunas stenar är signerade, av Igulfast respektive Kättil.

Runorna var konstruerade för att ristas i trä. Ordet rista blev så till den grad förknippat med runornas användning att ordet fick den allmänna betydelsen skriva även om man högg in runorna i sten. När man hade huggit stenen klar, målades den i starkt kontrasterande färger, så att inskriften kunde läsas tydligt även på håll. Detta vet man på grund av att ett flertal stenar som har hittats i exempelvis kyrkoväggar med runsidan inåt hade färgen kvar. Färgerna som vanligen användes var svart, rött och vitt. De gjordes av bl.a. sot, blymönja och krita, som bands med fett eller olja. Runristningarna måste ha varit fantastiskt vackra konstverk, väl värda att stan- na upp vid på sin färd och beundra. Idag målar Riksantikvarieämbetet runorna med röd färg för att underlätta läsningen.

Alla Sollentunas inskrifter gjordes på 1000-talet, vilket var den tid då Sverige kristnades. Detta vittnar också texterna om, för tio av Sollentunas stenar har ett kristet kors och/eller en kristen bön.

Seden att resa sten spreds troligen från Danmark där kung Harald Blåtand reste sten över sina föräldrar omkring år 980 och lät omvärlden förstå, att han kristnade hela Danmark.

Inskrifterna är de enda dokumenten från denna tid i Norden, och de berättar för oss om färder i öster- och västerled, om gälder tagna i England, om bro- och vägbyggen. Men de flesta inskrif-

ter på runstenar, block och hällar i Sverige följer en fast formel. Först kommer ett personnamn (*NN*), ibland flera personer (*och NN*). Namnet följs av en resarformel (*lät resa denna sten*), åtföljt av en preposition (*efter*). Sedan kommer ett personnamn (*NN*) och slutligen en uppgift om släktskapet (*sin fader*). Även Sollentunas inskrifter följer denna mall.

Av Sollentunas elva läsbara stenar är så många som fyra resta av kvinnor. Dessutom är ytterligare två kvinnor medresare. Av alla runinskrifter som finns är ca 12% resta av kvinnor och 15% resta av kvinnor och män tillsammans. Det innebär att vi här i Sollentuna har en stor representation av kvinnliga stenresare. Ännu ovanligare är runstenar som är resta över kvinnor - endast 7% av alla stenar i Sverige. Här i Sollentuna har vi en sten att ståta med, U 100. Visserligen är stenen i första hand rest över två män men därefter kommer kvinnan med både namn och släktskapsförhållande. Dessutom är denna sten även rest av en kvinna. Det har varit kostsamt att låta göra en runsten, vilket visar att dessa kvinnliga stenresare kom från välbeställda gårdar och att de själva disponerade över sina egendomar.

Den troliga orsaken till att det restes flest stenar över män var, att många män for ut i viking och dog under resan. Hemma ville man resa en minnessten över sin döde släkting. En annan orsak kan vara att genom inskriften visa vem som ärvde gården efter den döde, ett arvsdokument.

Runstenarna restes vid vägar och farleder där folk färdades och därigenom kunde läsa dem eller vid gårdens familjegravfält, gärna vid gårdens eller byns gräns.

Den vikingatida runraden, Futharken

ƿ	ᚢ	ᚦ	ᚼ	ᚱ	ᚷ	ᚹ	ᚻ	ᚾ	ᚿ	ᚰ	ᚴ	ᚰ	ᚴ	ᚰ	ᚴ	ᚰ	ᚴ	ᚰ	ᚴ
f	u	th	o	r	k	h	n	i	a	s	t	b	m	l	R				
v	a	g				e					d	p							

Läsningen

Inskrifterna har tilldelats ett löpnummer som föregås av en bokstav, i vårt fall ett U som står för Uppland, De finns beskrivna i det första häftet av bokverket *Upplands runinskrifter* som utkom 1940.

De runstenar som har fått beteckningen U följt av Fv har upptäckts under senare tid och finns inte beskrivna i *Upplands runinskrifter*. Fv talar om att de finns beskrivna i tidskriften *Fornvännen* följt av utgivningsår och sidnummer för den sida där själva inskriften finns.

När man skriver ut läsningen av en runinskrift, används en parentes () för att beteckna en skadad runa som med viss säkerhet kan tydas. En hakparentes [] betyder försvunnen runföljd som kompletterats från en äldre källa eller del av ord eller helt ord som kan suppleras med viss säkerhet. Tre prickar (...) betyder att en del av inskriften är borta eller otolkad. Bindestreck (-) betyder runa, som inte kan definieras men däremot räknas. För att texten skulle vara lättare att läsa har olika varianter av skiljetecken lagts in mellan orden, (x), (+) eller (:). Några stenar har så kallade *stungna runor*, vilket innebär att ristaren använde punkter i runorna för att ytterligare underlätta läsningen: ʀ blir g, ʁ blir y, † blir e.

Texten på stenarna presenteras först med runor, därefter translittererad, dvs inskriften överförd till latinska bokstäver, följt av översättning till fornsvenska och sist till nusvenska.

I löptexten anges ords betydelse med enkla citattecken (').

På kartorna är inskrifterna utmärkta med ett rött R.

Koordinater (N/E) är angivna i system SWEREF 99 TM.

Runhällen vid Skillinge-Tuna

När jag skulle besöka runhällen vid Skillinge-Tuna väster om Sollentuna kyrka för första gången hade jag inga speciella förväntningar, men vid framkomsten kom första överraskningen: Stigen som ledde in i skogen var en hålväg.

Hålvägen

En hålväg är rester av en gammal väg som genom århundraden nöts ner av människor och hästar som färdades där, tills det bildades en fåra i marken. Det var med andakt jag nu beträdde denna gamla färdled. Ett kort stycke in i skogen kom jag fram till runhällen. Hällens inskription hade nyligen blivit rengjord men det måste ha varit länge sedan någon från Riksantikvarieämbetet hade varit där för att måla i runorna med röd färg. Tyvärr var det därför omöjligt för mig att läsa inskriften.

Jag fortsatte min vandring, men nu snett upp till vänster och där fanns nästa överraskning:

Ett fantastiskt vackert gravfält bredde ut sig framför mina ögon. Gravkullarna avtecknade sig tydligt i landskapet och där fanns en stor treudd som var ovanligt väl synlig. En treudd är en grav vars tre sidor svänger inåt mot anläggningens mitt. Ofta kan man se dess kantkedja ovan jord, så som här var fallet. Denna treudds sidor är vardera 20 meter långa. En skylt på platsen informerade mig om att gravfältet bestod av tre högar, 24 runda och två rektangulära stensättningar samt en treudd.

Efter att ha strövat runt ett tag i denna sagolikt vackra omgivning med så många tecken på för tusen år sedan bebodd bygd, var min nyfikenhet definitivt väckt. Jag åkte hem för att ge mig i kast med uppgiften att utforska vad som finns skrivet om området och runhällen. Det visade sig att det fanns en hel del.

Johan Hadorph har på 1600-talet antecknat att vår ristning finns på *Soltuna ägor vid gamla vägen mellan Uppsala och Agnefit strax vid Skillinge gård*. Johan Peringskiöld har antecknat i sin resedagbok att hällen finns vid *Soltuna ägor vid Skillinge*.

Bertold Dalholm var länsman i Danderyd under denna tid. Han bodde på länsmansgården i Rinkeby, idag en av Danderyds äldsta träbyggnader. Dalholm inkom 1682 med inventeringar från socknarna *Såhlna, Täby, Dannerydh, Rydh, Edh, Såhlentuna, Bråmma, Spånga samt Gierfella*. Den 10 maj 1682 rapporterar han följande: *J Skillinge Skougzbacka finnes ett uthuggit Runnabergh*. Därefter faller runhällen i glömska och blir dold av jord och mossa.

Först 1924, i samband med fornminnesinventeringen i Sollentuna, återfanns runhällen. Tjugo år senare utförde Riksantikvarieämbetet och Stockholms stadsmuseum arkeologiska utgrävningar i Sollentuna.

Cirka 500 meter väster om Sollentuna kyrka fann man lämningar av bebyggelse och gravar från början av vendeltid (550–750 eKr) och från vikingatid (750–1050 eKr). I anslutning till gården fanns två gravfält. Dessa båda gravfält har använts parallellt under vikingatiden och bestod mestadels av brandgravar. I gravfältet närmast runhällen (det jag just besökte) fanns ca 30 gravar. I de flesta hittades fynd efter förmögna personer. Flera av gravarna hade rikt innehåll som klargjorde att det måste ha varit medlemmar av ett socialt högt stående skikt som vilade här. Den utgrävda gården låg mitt i en stor och rik bygd nära Sollentuna kyrka. Därför tror man att gården har hetat Tuna och att den senare gett namn till både kyrkan och till hela socknen som sammanfogades med det gamla häradsnamnet *Solenda hundare* så att det till sist blev till sockennamnet Sollentuna. *Solenda* kommer från orden *sol* och *land*. År 1297 skrevs det *Solenatunum* och år 1389 *Solentwna*.

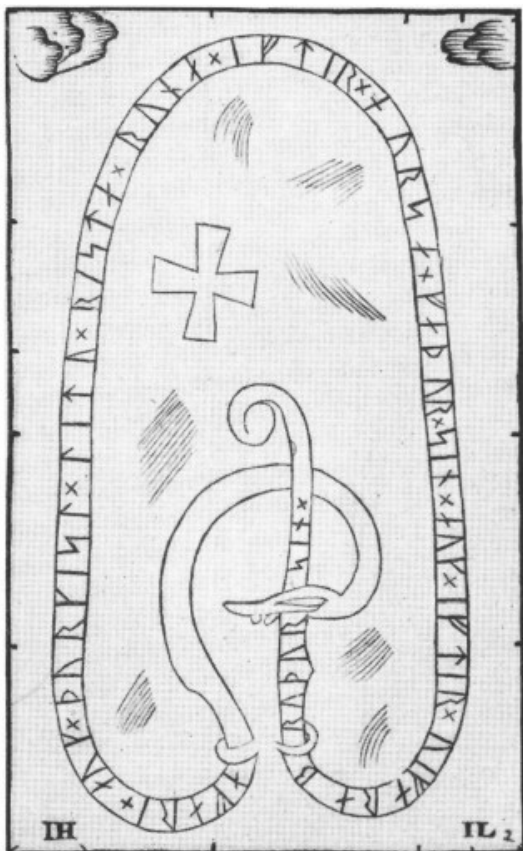
Hålvägen som går förbi runhällen gick från Kista gård i Sollentuna förbi Tuna och fortsatte vidare mot Rotebro. Att gårdens folk bestämde sig för att rista in en minnestext just på denna häll var för att visa alla som färdades från Kistahållet att de nu kom in på Tuna-folkets ägor. Från hällen fortsatte vägen norrut, rakt fram över nuvarande golfbanan, förbi den utgrävda gården, vidare över det andra gravfältet och slutligen förenades den med vägen mot Uppsala.

Denna fornväg menas vara den första Uppsala-vägen. Just invid hällen mättes vägen upp i samband med utgrävningarna. Den mätte tio alnar (ca 5,9 m) i bredd, exakt det mått som den medeltida Upplandslagen anger för allmän farvåg.

Berghällen ligger ca 550 meter väster om Sollentuna kyrka. Ristningen på hällen upptar en yta på ca 2,25 x 1,25 m. Höjden på runorna är 5,5-10 cm.

U 99

U 99. Träschnitt av Johan Hadorph och Johan Leitz 1682. Publicerad i Johan Peringskiölds Monumenta på 1700-talet.

U 99. Fotat och bearbetat av Vitterhetsakademiens tecknare H. Faith-Ell under åren 1935-41. Licens CC-BY.

U 99

Texten med runor:

†††R|×†N†×DNR†|H†×†ITN×R|H††×
 RN††×|†††R×†NRH†×††DNR H††×
 †N†×|†††R×N|†††R×BRDNR H††×

Texten translittererad:

afari × auk × þurkisl × litu × rista × runa ×
 iftir × aursa × faþur sin × auk × iftir × uifara
 × brupur sin ×

Texten på fornsvenska:

*Atfari ok Þorgisl letu rista runaR æftiR Horsa,
 faður sinn, ok æftiR Vidfara, broður sinn*

Texten på nusvenska:

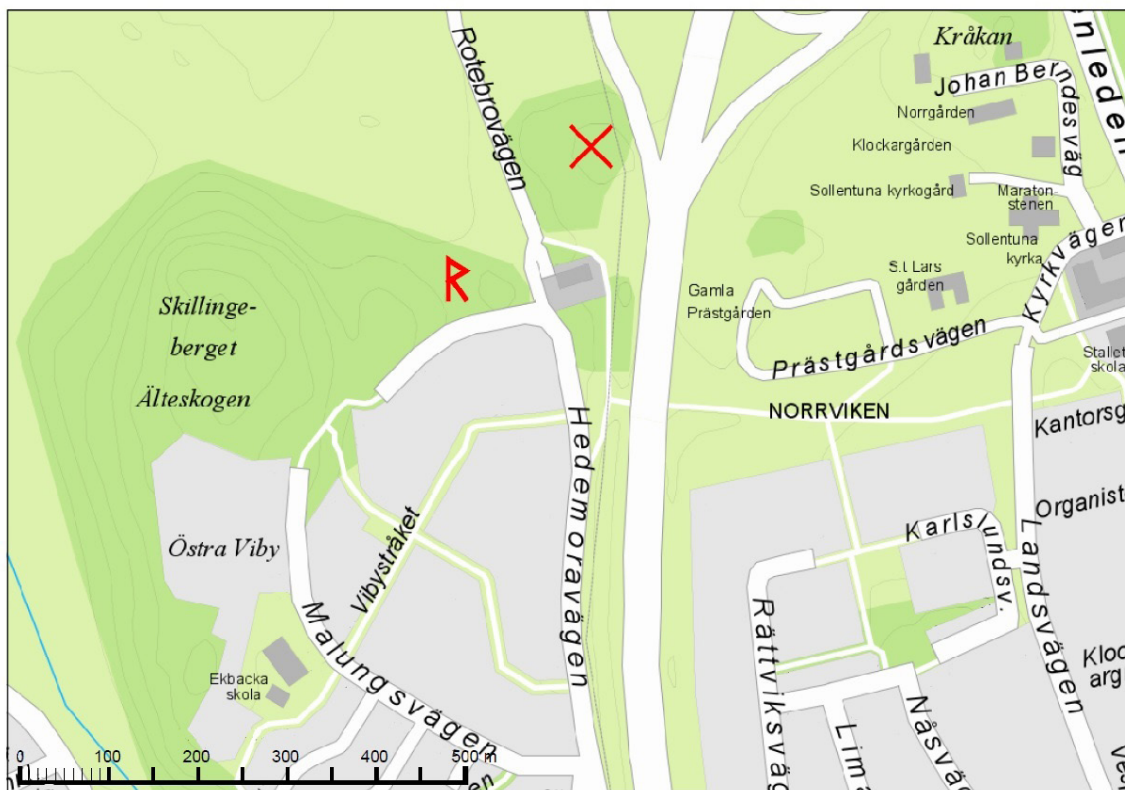
Atfare och Torgisl lät rista runorna efter Horse,
 sin fader och efter Vidfare, sin broder

Inskriften följer den formel som flertalet av våra runstenar visar. Den är troligen från sent 1000-tal och korset i mitten vittnar om att familjen har låtit kristna sig. De två bröderna Atfare och Torgisl låter rista en minnessten över sin far och bror som har dött. Bröderna vill även visa att de nu är arvtagare till gården. Faderns namn **Horse** betyder 'bock'. Namnet finns i ytterligare sex inskrifter. Horses två söner **Atfare** och **Vidfare** har fått sina namn efter en vanligt förekommande namngivningsprincip under vikingatiden, kallad variationsprincipen. Barnet fick ett sammansatt namn där för- eller efterleden följde med i släkten. Det kunde vara en led från någon av föräldrarna eller från någon annan i omgivningen som gavs vidare till barnet. Här är det efterleden *-fari* som följer med i släkten.

-fari i sammansatta ord betecknar en person som har rest eller brukar resa till ett ställe som anges i förleden. *Atfare* är troligen en sammansättning av prepositionen *at* 'på, vid, till, såsom' och *fari*. Namnet finns belagt endast på denna sten. Vidfare, har förleden *vid-* som kommer av *viðr* 'vid' och tillsammans med *-fari* betyder det 'han som färdas vida'. Namnet förekommer på ytterligare tre stenar. Brodern **Torgisl** är kanske en halvbror eller fosterbror, eftersom han inte har fått efterleden *-fare*. Hans namn har förleden *Tor-* som kommer av gudanamnet *Tor* med ursprunglig betydelse 'dunder; åska'. Efterleden *-gisl* kommer från *geisl* 'stav', *geisli* '(sol-)stråle' eller *gisl* 'gisslan'. *Torgisl* förekommer i ytterligare 25 inskrifter.

Mitt i ett bostadsområde intill en golfbana ligger detta fantastiska arv blottat för oss alla i naturen. Min förhoppning är att de som idag anträder fornstigen gör det med respekt för våra förfäder och deras efterlämnade historia.

Kanske de som bor i närheten kan försöka kasta sitt trädgårdsavfall på behörigt avstånd så att alla som följer stigen fram till runhällen kan få förflyttas bakåt i tiden och känna historiens vingslag. ☘

U 99 ligger vid Skillinge golfbana. Koordinater: 6595560 / 664710. Vid det röda X ligger gamla Tuna.

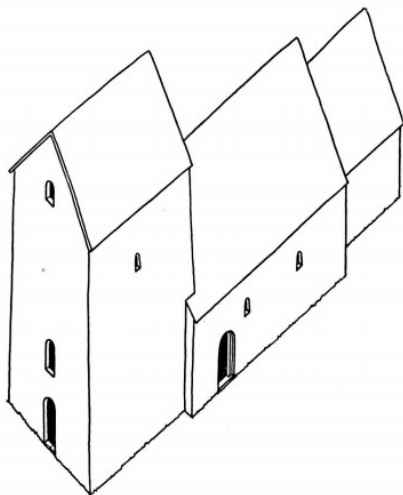
Runstenarna vid Sollentuna kyrka

Kyrkan

De första kyrkorna byggdes i trä av stormän, ofta som enkla gårdskyrkor. Seden att resa runstenar som minnesmärken över sina döda släktingar hade på 1000-talet nått sin kulmen och upphörde i början av 1100-talet i och med kristnandet.

På 1100-talet började träkyrkorna ersättas av kyrkor i sten. I många av dessa medeltida stenkyrkor har man i senare tid hittat runstenar och runstensfragment inmurade i väggar och golv. Fortfarande idag kommer nya inskrifter i dagen. Varför murades stenarna in i kyrkorna? Teorierna är många. Det kanske ansågs som gudfruktigt att få sin anfaders namn bevarad i kyrkorummet, många inskrifter bar ju kristna kors. Hade stenarnas betydelse fallit i glömska, och sågs enbart som bra byggmaterial? Eller var det en maktdemonstration att visa att hedendomen var över och den nya tron var här för att stanna? Vi lär nog aldrig få svar på frågorna.

Sollentuna kyrka uppfördes i slutet av 1100-talet och ersatte förmodligen en äldre träkyrka, en gårdskyrka, byggd av folket på Tuna (om Tuna och Sollentuna se U 99 sid 05).

Sollentuna kyrka omkring 1200.
Rekonstruktion av Armin Tuulse 1956.

En hel runsten och tre runstensfragment har funnits inmurade i Sollentuna kyrka och tre mindre delar av en runsten har påträffats utanför kyrkomuren.

U 94 på 1920-talet. Till höger Sollentunaholms gård, ekonomibyggnaden. Bakom på muren skymtar U 95.
Foto: okänd/Sollentuna kommunarkiv

U 95, U 94 och U Fv1968;279B finns framför Sollentuna kyrka och U Fv1959;250 finns inne i kapellet.
Koordinater: 6595628 / 665384

Inskrifterna

U 94

Richard Dybeck (1811–1877), textförfattare till vår nationalsång *Du gamla du fria*, reste runt i Sverige för att samla folkmelodier, sägner, sagor, ordspråk och studera allmogens seder och bruk. Men främst reste han runt för att avteckna runstenar. På en av hans resor 1830 kom han till Sollentuna kyrka. Där upptäckte han en runsten (U 94) inmurad i foten till en väggpelare på kyrkans norra sida. Men det var endast en del av stenen som syntes, resten var antagligen dold av murbruk. Det kan man se av Dybecks vackra teckning.

1902 reparerades kyrkan och kalkmålningar från 1400-talet togs fram. I samband med det togs runstenen ut och restes på kyrkogården nära östra stigluckan, där den fotograferades på 1920-talet. Senare placerades stenen utanför kyrkan där den fortfarande står. Vem ristaren var är okänt. Runstenen är av gråsten, 1,75 m hög och 1,05 m bred.

U 94

Texten med runor :

ƷNINƷI+ƷƷ
ƷN+ƷR+ƷI+ƷN+ƷR+ƷI+ƷT+ƷI+ƷT+
ƷI+ƷT+ƷI+ƷT+ƷI+ƷR+ƷN+ƷƷ+ƷDNR...
*ƷI+ƷB+ƷI+ƷT+ƷI+ƷT

Texten translittererad:

--lugi × ok kunar × litu × risa : stin × pina ×
iftir × kiru × faþur...halbi : hans ant

Texten på fornsvenska:

[Fullugi] ok Gunnarr letu reisa stein þenna
æftiR GæiRrøð, faður...[Guð] hialpi hans and

Texten på svenska:

Fullhuga och Gunnar lät resa denna sten efter
Gerröd, (sin) fader. Gud hjälpe hans ande.

U 94. Richard Dybecks teckning av stenen såsom den framträdde i kyrkmuren 1830.

U 94

U 95

När man tog ut U 94 hittades högre övre delen av en runsten inmurad i södra väggen nere vid golvet. Även den togs ut och placerades bakom U 94 på östra kyrkogårdsmuren. Idag står den en liten bit till vänster om de andra två stenarna utanför kyrkan. Fragmentet är av granit. Stenen har inskrift på två sidor, A och B.

U 95

Texten med runor

Sidan A:

...|t×þ|tþt×|ſ↑|(þ) ...t↑t *t↑t

Sidan B:

ŃtR↑Ńtſ|

Texten translittererad

Sidan A:

... ..in × pinsa × ifti(R) ... ant hans

Sidan B:

...(u)artunki

Texten på fornsvenska

Sidan A:

... [stæ]in þennsa æftiR ... and hans

Sidan B:

[S]vartungi

Texten på svenska

Sidan A:

...denna sten efter... hans ande

Sidan B:

...Svartinge

B-sidans inskrift har under alla år varit otolkad. Först 1996 blev den tolkad som *Svartinge* av runologen Jan Owe. Han har skrivit om stenen i Sollentuna Hembygdsförenings tidskrift *Bygdebladet* nr 39, 1996.

Svartinge är en gård som ligger i nordvästra Sollentuna. Äldsta belägget är från år 1305, då den skrevs *Sverthingi*. Om tolkningen är riktig har gården ursprungligen hetat *Svartunge*.

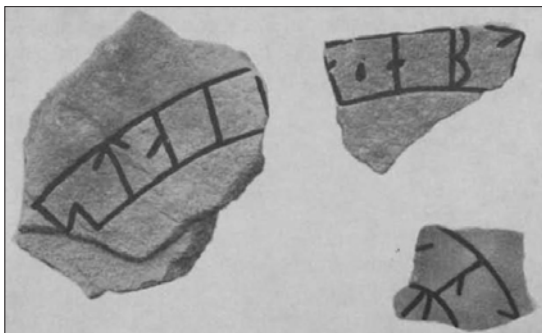
Kummelbysten (U Fv1953;263, se nedan) är rest över en man som hette Svärting. Kanske det finns ett samband mellan de två runstenarna och den forna Svartinge by? Lösningen på den gåtan finns antagligen kvar i kyrkväggarna.

U 95 sidan A

U 95 sidan B

U Fv1959;250. Foto: N Lagargren 1959.

U Fv1959;250 år 2019

U Fv1959;250

Hösten 1958, under planeringsarbeten för en parkeringsplats vid kyrkan fann man två små stycken av en runsten. Fragmenten låg omedelbart norr om kyrkogårdens norra mur. På samma plats påträffades i juli 1959 ytterligare ett stycke. De tre fragmenten utgör delar av samma runsten. Fragmenten är av rödgrå sandsten.

Två fragment har blivit inmurade i väggen inne i Stillhetens kapell, vid kyrkan. Det tredje fragmentet verkar ha försvunnit.

U Fv1959;250

Texten med runor:

...h††|-...†B†... ..(†)††... ..n...

Texten translittererad:

... stai- ...ebt... .. (a)ntu...

Texten på fornsvenska:

... stæi(n) ... æft(iR) ... and

Texten på svenska:

...sten...efter...ande...

U Fv1968;279B

U Fv1968;279B

I juli 1966 upptäcktes nedre delen av en runsten liggande som grundsten utvändigt i långhusets nordvästra hörn. Den låg i marknivå med den ristade sidan vänd uppåt. Övre delen saknas. Stenen togs ut våren 1967 och står nu rest till vänster om U 94. Ristaren är okänd. Stenen är av grå granit.

U Fv1968;279B

Texten med runor:

...|P††h†R:†P×n††...†×†P†|h×|-
†n††× P†n... ..

Texten translittererad:

...ikfastr : ak × une... .. a × eftir × iluka
× fpu... ..

Texten på fornsvenska:

[S]igfastr ok Onæ[mR] æftiR Illuga, faðu[r]
...

Texten på svenska:

Sigfast och Onäm...efter Illhuga fader...

Personnamnen i de fyra inskrifterna

Det är inte mycket information inskrifterna ger oss. Men personnamnen kan ge oss intressanta upplysningar. Många vikingatida namn anspelar på strid, vapen, mod och dylikt.

På U 94 finns namnen Fullhuga, Gunnar och Gerröd. **Fullhuga** betyder 'en som har fullt (dvs modigt) sinne'. **Gunnar** - förleden *gunn-* betyder 'strid' och efterleden *-arr* kan vara en rest från urnordiska ordet **hariaR* 'krigshär', **gariaR* 'spjut' eller från ett ännu äldre ord **wariaR* 'försvarare'. **Gerröd**, förleden *geiR-* betyder 'spjut' och efterleden *-bróðr* betyder 'beröm'. På stenen U Fv1968;279B finns också ett namn inom denna kategori; **Sigfast** där *sig-* betyder 'seger' och *-fast* betyder 'fast, stark'.

De två andra namnen på stenen, Illhuga och Onäm, tillhör en helt annan genre som också var vanlig under vikingatiden, nämligen namn med nedsättande betydelse. Med få undantag är det manliga namn. Det finns en uppsjö av denna typ på våra runstenar. Här är ett axplock: *Otrygg* 'trolös, opålitlig', *Slode* 'odåga', *Slora* 'slusk', *Taf* 'sölkorv, trögmåns' *Bove* 'tjock och klumpig person' *Ljotr* 'ful, vanskapt', *Ludhin* 'luden', *Nef* 'näbb, näsa' *Othuaghin* 'otvättad'. Namnet **Illhuga** betyder 'en som har ont sinne, illasinnad man' och **Onäm** betyder 'olärlig, obegävd'.

Varför har dessa namn använts? Kanske var det så att när männen var i viking gav manskapet varandra olika öknamn. Sedan återvände de ärofullt och blev kända under dessa namn. Männen accepterade och kanske även kände stolthet över dessa öknamn, så stolta att de användes när de skulle ristas in på stenar för att läsas av eftervärlden.

En del av dessa män kan ha blivit så vida kända att andra barn blev uppkallade efter dem. Det kan ha varit barn, barnbarn eller andra i omgivningen som fick namnet. Så småningom kan betydelsen ha fallit i glömska och det som tidigare var ett öknamn eller binamn blev nu ett huvudnamn för många.

Språkforskare Elias Wessén skrev 1927:

»Bruket av binamn är utomordentligt allmänt i Norden under forntiden. Det är utan all fråga ett av de mest karakteristiska dragen i nordisk namngivning. Binamn användes synnerligen ofta just för att skilja personer med samma namn åt. För övrigt äro dessa binamn i hög grad ett uttryck för nordmännens säregna gemyt, för deras krassa humor och skarpögda realism. Om nu det egentliga namnet var allmänt och slitet, kunde binamnet uppfattas som det för personen karakteristiska; det kunde sålunda ersätta det verkliga namnet, ja med tiden helt uttränga detsamma.«

Illhuga är ett namn som kan tyckas självklart att man inte skulle ge ett spädbarn. Men det förekommer hela 16 gånger på våra runstenar. De flesta är stenresare, vilket innebär att de själva har valt vilket namn som ska stå. Söker man bland de isländska sagorna hittar man ganska många Illhuga, både som binamn och som ensamt namn.

Även Onäm bör vara ett namn som personen har fått senare i livet. Det förekommer i fem inskrifter, alla i vårt närområde (Täby, Upplands Väsby och Vallentuna). Möjligen kan dessa handla om två olika personer.

Om man antar att "vår" Onäm finns med i fyra av dessa inskrifter kan man pussla ihop en hel släkttavla och få veta lite mer om hans familjeförhållande. Detta är min tolkning:

Illhuga heter storbonden på gården Tuna. Han har två söner, Sigfast och Onäm. Sigfast är troligen den äldsta sonen som sedan övertar gården. När fadern dör reser bröderna en sten efter honom: *Sigfast och Onäm...efter Illhuga fader...* (U Fv1968;279B)

På kyrkstigen vid Eds kyrka kan man på ett flyttblock läsa följande: *Ragnvald lät rista runorna efter Fastvi, sin moder, Onäms dotter, hon dog i Ed. Gud hjälpe hennes ande. Runorna lät Ragnvald rista. Han var i Grekland, han var krigarföljets anförare.* (U 112)

Onäm flyttar och gifter sig i Ed (Upplands Väsby) och får en dotter som namnges Fastvi. Fastvi får en son som heter Ragnvald. Namnet Ragnvald visar på en högättad man och i inskriften talar han om att han har varit i Grekland och tjänstgjort hos kejsaren som ledare över en här. Många män i Mälardalen åkte till Grekland som då omfattade det östromerska riket inklusive södra Italien. Huvudstaden Konstantinopel, som nordborna kallade Miklagård, var vid denna tid världens största kristna stad med hundratusentals invånare. Idag heter samma stad Istanbul, ett namn staden fick under 1900-talet.

När Ragnvald kommer hem har modern dött. Ragnvald låter rista ett flyttblock över hennes minne och samtidigt hedrar han även sin morfar, Onäm, i inskriften.

På en sten i Lundby, Markims socken (Vallentuna), kan man läsa: *Gyrid och Gudlög de lät resa denna sten efter Onäm, sin fader, och efter Ansur, sin man. Tyd dessa.* (U 328)

Onäm gifter om sig i Borresta, och får två döttrar i det äktenskapet. När Onäm dör reser döttrarna en sten efter sin far. Den ena dottern Gyrid var gift med Ulv i Skålhamra. Tre andra runstensmonument har rests över denne Ulv. Gyrid och deras söner anlade en tingsplats vid Vallentunasjön efter Ulvs död. Stenarna och

tingsplatsen visar på att Ulv i Skålhamra måste ha varit traktens storman.

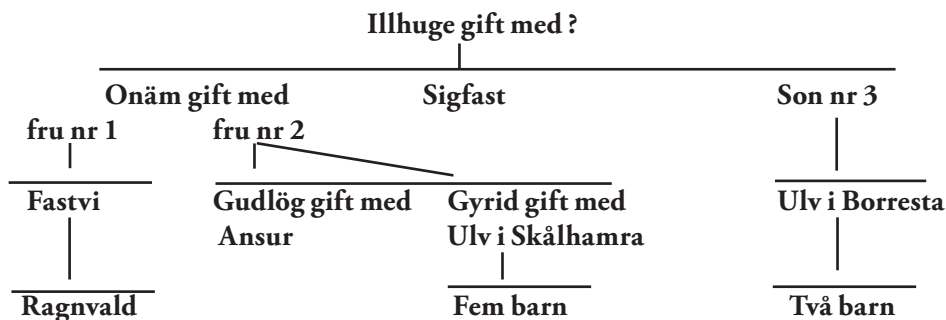
En annan Ulv, Ulv i Borresta, omtalas på en sten invid Orkesta kyrka (Vallentuna): *Ulv lät resa denna sten efter Onäm, sin farbroder. De bodde båda i Borresta.* (U 336)

Ulv i Borresta, som det finns flera runstenar resta över, har varit i England och tagit gälder. Ulv i Borresta var brorson till Onäm och kusin med Gyrid vilket framgår av inskriften på minnesstenen som han reser över sin farbror Onäm (U 336).

Om det nu är samma Onäm i alla fyra inskrifterna så har Onäm gift in sig i två stora och rika familjer i området. Kanske kom han själv från en storfamilj på Tunagården och även varit ute i viking, vilket ju hans namn tyder på, och hämtat hem skatter. Därmed var han säkert ett attraktivt gifte för traktens kvinnor.

Visst är det fascinerande hur man kan hitta släktrådar och väva ett levnadsöde ur några kortfattade inskrifter i runstenarna vid Sollen-tuna kyrka? Tyvärr får vi nog aldrig veta om ovanstående är rätt tolkat. Möjligen skulle vi kunna få några fler ledtrådar om nya runstenar kommer i dagen. Vi kan bara hoppas! ☘

Onäms släkträd enligt min tolkning:

Runstenen vid Sollentunaholm

U 103

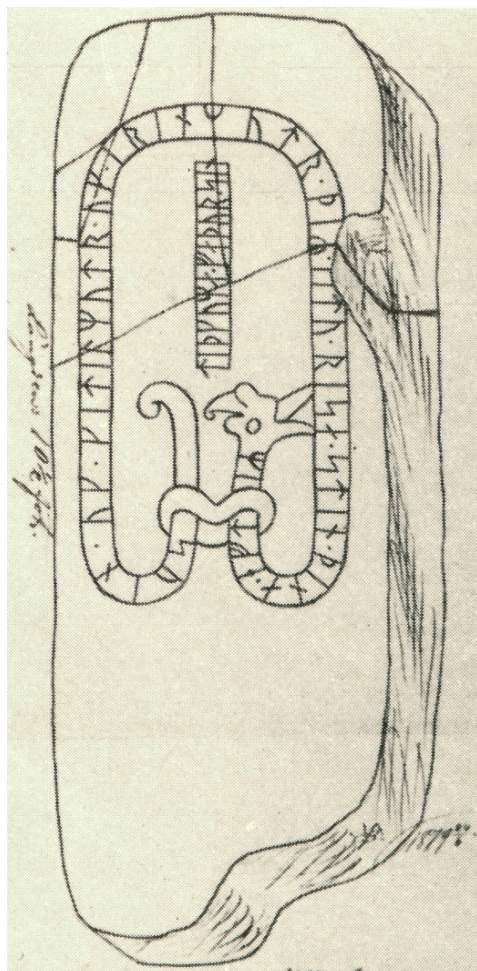
Den gamla slitna och lagade runstenen vid Sollentunaholm har en gång hel och ståtlig stått vid en väl befaren väg intill Ytterby.

Vid gården Tuna (se U 99) fann man vid utgrävningar bebyggelse och gravfält från vened- och vikingatid, vilket blev tolkat som den ursprungliga centralorten i området. Ett stycke nordväst om Tuna bebyggdes senare ytterligare en gård i Ytterby (tidigast omnämnd 1371). Ortsnamnet tyder på att det har skett en utflyttning från ursprungsgården Tuna och att folket har gett den nya gården namnet den ”yttre byn”. Det tillhörande gravfältet som undersöktes både 1934 och 2017 daterades till vikingatid.

Cirka 1870 skulle man göra grindstolpar. En lämplig sten hittades i en åker vid Ytterby. Den fanns 100–200 meter väster om Ytterby och söder om den gamla landsvägen mellan Rotebro och Stäket i en åker väster om bron. Inskriften låg

tyvärr nedåt så att den inte syntes. Stenen sprängdes i fem delar. Då upptäcktes det att stenen hade runor inristade. Femton år senare flyttades delarna till Sollentunaholm, men först 1922 sattes de ihop med cement och runstenen restes i parken invid vattnet på platsen där den fortfarande står.

En analys av stenens ornamentik antyder, att stenen ristades någon gång mellan år 1010 och 1050, alltså relativt tidigt. Stenen är 2,65 meter hög och 1,20 meter bred. Ytan är mycket skadad och många runor är försvunna idag.

U 103. Teckningen av C M Bolm från 1879.

U 103

Texten med runor :

· 𐌺𐌆𐌺𐌰 · 𐌺𐌶 · 𐌱𐌰𐌲𐌰 [𐌲𐌶] (𐌺) [𐌰] 𐌹 · 𐌺 [𐌱] ·
(𐌰) 𐌹𐌰𐌲𐌰 [𐌶] 𐌺𐌲𐌰 · 𐌱𐌰 [𐌰] · (𐌰) [𐌰] 𐌰𐌲 · 𐌹 [𐌰] 𐌺𐌰 ·
(𐌺) 𐌰𐌰𐌲 · 𐌱𐌰𐌲𐌰 · 𐌰 (𐌶) 𐌰𐌰 · 𐌰 (𐌱) (𐌶) 𐌺𐌶𐌰 ·
· 𐌶𐌰𐌲 𐌺𐌰

Texten translittererad:

· **suin** · **uk** · **kiti**[lm](u)[t]r · **u**[k] · (i)rin[m]utr
· **þi**[r] · (l)[i]tu · r[i]sa · (s)tin · þina ·
e(f)tir · ti**(þ)**(k)uma · faþur sin

Texten på fornsvenska:

*Sveinn ok Kätilmundr ok Ärinmundr þeiR letu
reisa stein þenna æftiR Tidkuma, faður sin*

Texten på nusvenska:

Sven och Kätilmund och Ärinmund de lät resa
denna sten efter Tidkume, sin fader.

Tre söner reste en minnessten över sin far.

Sven, 'ung man', är troligen äldst då han står först. **Kätilmund** och **Ärinmund** har fått namn där efterleden -mund är desamma, vilket var ett vanligt namnskick under vikingatiden. *Mundr* betyder 'beskyddare', *Kätil* 'kittelhatt, hjälm' och *Ärin* 'örn'. Namnet **Tidkume** betyder 'den som kommer i (rätt) tid'.

Sönerna valde att resa stenen vid en väg, där många kunde se och läsa inskriften, när de färdades förbi.

Teckningen av C M Bolm från 1879 visar att inskriften var helt intakt då. Idag är flera runor bortnötta eller skadade.

Sommaren 2011 kom Riksantikvarieämbetet till Sollentunaholm för att laga de gamla fogarna. Stenen står vid stranden i parken 100 meter öster om huvudbyggnaden.☞

U 103 står vid stranden i parken. Koordinater: 6595715 / 665831

Runstenen vid Edsbacka

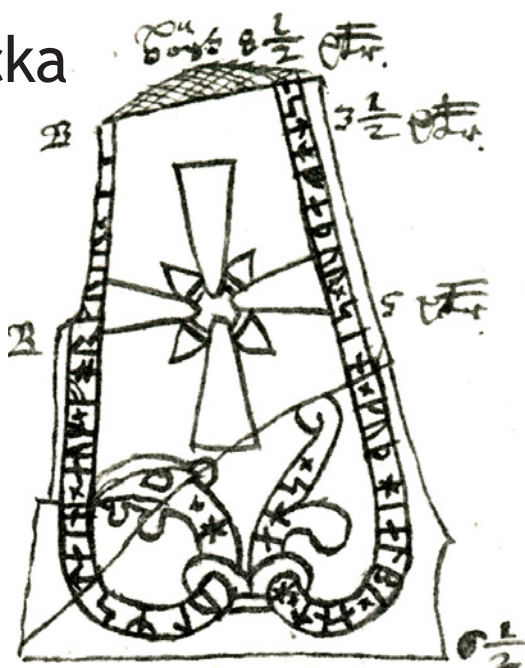

U 96

Platsen Edsbacka var tidigt en naturlig knutpunkt mellan land- och vattenleder. Redan i förhistorisk tid korsades edet av en öst-västlig väg mellan Vallentuna och Järfälla och en nord-sydlig väg mellan Uppsala och Järvaområdet. Vattenleden gick från Östersjön via Edsviken, Norrviken och Oxundasjön för vidare färd in i Mälaren. För mer än tusen år sedan var den en viktig färdled mot Gamla Uppsala och senare även mot Sigtuna. Här på näset vid Edsbacka, där så många färdades, uppstod en handelsplats. Roslagsborna och upplandsbönderna bedrev handel med fisk respektive jordbruksprodukter.

Många runstenar står invid färdleder där många människor kan se och läsa inskriften. Så gör även denna runsten som restes för snart tusen år sedan vid Edsbacka krog.

Martin Aschaneus (1575–1641) blev år 1620 kyrkoherde i Fresta och Hammarby kyrkor. År 1630 utnämndes han till riksantikvarie med uppgift att biträda riksarkivarien Johannes Bureus, konungens egen lärare, med upptecknandet av "antikviteter" vilket hade blivit aktuellt i stormaktstidens Sverige.

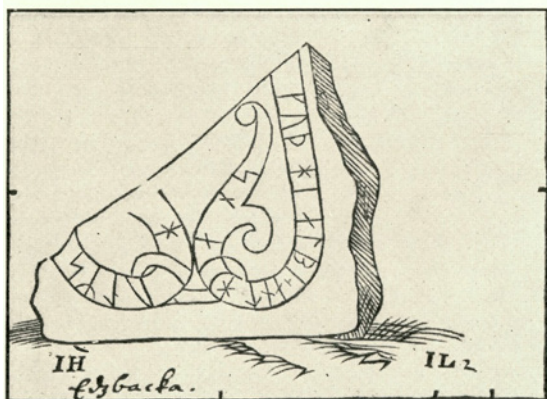
U 96. Aschaneus ritade av stenen och skriver: "Widh Eests backa, nordan för Kroghen, finns thenna R-steen. Nu 1637 vprest af Henrich Oloffson proviantz mäster och tilsaman fogat hulken förr låg nederfallen."

Aschaneus besökte många av våra fornlämningar för att beskriva dem i bild och skrift. År 1637 hittades runstenen (U 96) omkullvält och sönderslagen. Stenen lagades och restes, varefter han tecknade av den.

Senare på 1600-talet besökte Johan Hadorph (riksantikvarie 1679) platsen, men då var endast nedre stycket kvar, vilket han avbildade år 1682 i Peringskiölds *Monumenta*, en teckningssamling av Sveriges kyrkor och fornlämningar från 1600-talet.

År 1926 återfanns den nedre delen av stenen omkring 400 meter sydväst om Edsbergs huvudbyggnad, i kantskoningen av bäcken, omedelbart intill landsvägen Stockholm-Uppsala. Den restes norr om Edsbacka krog. Den större övre delen saknades dock.

Runstenen som är av grå granit har daterats till 1050-1080 e.Kr. Fragmentet är 0,65 meter högt och 0,80 meter brett.

U 96. Träsnitt av Johan Hadorph och Johan Leitz 1682. Tryckt i Johan Peringskiölds Monumenta på 1700-talet.

Den försvunna texten är kompletterad enligt Aschaneus teckning. Dock saknas texten på den tidigt avslagna toppen.

U 96

Texten med runor :

× * N I Y H [T I T I × T N Y × P * R Y N - R ×
 -- t H T × P T P N R × H I T ×]
 Y N D * I T I B I × T I T × * T T H ×

Texten translittererad:

× **hulms**[**tain** × **auk** × **forku-r** × --... ..**ast**
 × **fapur** × **sin** ×] **kup** **hialbi** × **ant** × **hans** ×

Texten på fornsvenska:

*Holmsteinn ok Forku[ð]r-... [-f]ast,
 faður sinn. Gud hialpi and hans.*

Texten på nusvenska:

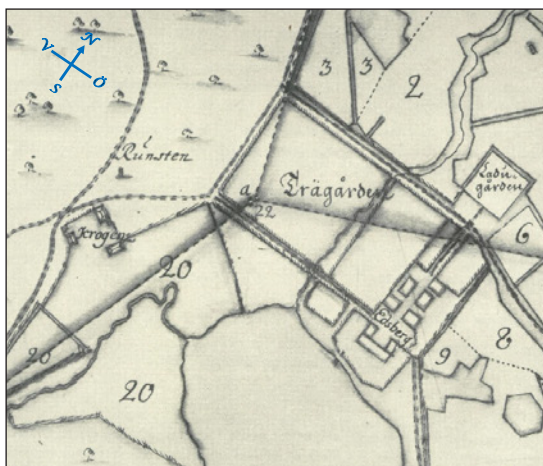
Holmsten och Forkunn lät resa stenen efter
 ... -fast, sin fader. Gud hjälpe hans ande.

Sönerna Holmsten och Forkunn har rest sten över sin far. Halva faderns namn är borta på runstenen och endast slutet *-fast* finns kvar. Kanske hette han **Holmfast** ('holme' och 'fast, stark'). Det var vanligt att sönerna fick del av faderns namn, i det här fallet skulle det vara äldsta sonen som fick namnet *Holm* efter fadern. Namnet **Forkunn**, vilket betyder 'som vet något på förhand, framsynt', finns på flera runstenar i

Uppland, bl a i Upplands Väsby där Gudlög har rest två stenar över sin make Forkunn.

Den sista meningen på stenen "Gud hjälpe hans ande", förekommer på många stenar, liksom korset. Kors i olika former återfinns på 58 % av Sveriges runstenar. Korsen var ett bevis på att man hade låtit döpa sig. En viktig orsak kan ha varit att kristna handelsmän endast ville handla med kristna, inte med hedningar. Var bröderna kristna på 1000-talet eller var de smarta handelsmän?

Man kan undra var den förlorade delen av stenen finns idag. Ån som stenen hittades vid 1926 har byggts in så att den rinner i en kulvert. Kanske är den förlorade delen inmurad i kulverten? Förhoppningsvis återfinns den en vacker dag. ☚

På denna karta från 1715 finns runstenen U 96 markerad ca 10 meter norr om vägskelet mellan landsvägen Stockholm-Uppsala och vägen till Edsbergs Säteri.

U 96 vid Edsbacka krog.
 Koordinater: 6592862 / 667335

5 U 102

Vibyhällen

U 102. Fotat och bearbetat av Vitterhetsakademiens tecknare H. Faith-Ell under åren 1935-41.

Licens CC-BY.

Ekbacken, belägen nära Viby gård, är ett av kommunens största gravfält från järnåldern, vilket visar att området har varit bebott länge. Även ortnamnet Viby visar på en gammal bebyggelse från den tiden. Viby är en sammansättning av *Vidher*, som betyder skog, och *by*, detta vet man utifrån den medeltida stavningen *Widaby*. Ytterligare tecken på gammal bebyggelse är den runristning som finns på en häll på en obebbyggd tomt på Rävårdsvägen 20 väster om sjön Ravalen. Ristningen upptäcktes på 1600-talet och flera fornforskare och riksantikvarier besökte hällen. Bl.a skrev de:

...at en Runehäll fins i Soltuna Sogn vid Wijby Runor i berge. ...uti Witeby Tædh på R-hällen widh Allmenne stenbron.

Sedan måste hällen ha fallit i glömska, eftersom den inte finns omtalad mer.

U 102. Kvinnan som fann hällen.
Foto: okänd/Sollentuna kommunarkiv.

År 1924 återfanns den av en kvinna som var ute i skogen för att samla "grönt ris" till sin gris. Hon halkade på hällen där mossan gled undan och blottade runslingorna.

Ristningen mäter 2,40 × 1,75 meter. Utifrån ornamentiken kan man se att den utfördes i slutet av 1000-talet.

U 102

Texten med runor

Y+T+I+T+*Y+N+*I+I+D+I+T+I+T+I+R+
H+N+I+H+I+T+T+T+T+N+Y+D+T+N+I+Y+I+D+T+R+T+
B+A+T+I+T+Y+I+T+R+D+N+Y+N+Y+I+T+
Y+I+R+Y+I+D+N+R+I+A+T+R+Y+N+Y+Y+T+I

Texten translittererad:

**kali · lit · hkua · hili · þisa · iftir ·
suni · sina · toa · auk · þau · ikiþora ·
br · aina · kiarpu · mukit ·
mirki · furir · arkum · mani**

Texten på fornsvenska

Kali let haggva halli þessa æftiR syni sina tva, ok þau Ingipora br[o] aina giærðu, mykit mærki fyriR margum manni.

Texten på nusvenska

Kale lät hugga denna häll efter sina två söner, och han och Ingetora gjorde en bro, mäktigt märke för mången man.

Utförandet av en ristning i detta stora format samt bygget av en bro måste ha varit dyrt, endast en rik och mäktig familj kunde ha haft råd med det. Troligt är att **Kale** ('frysa, vara kall') och **Ingetora** ('germanska guden Ing' och 'guden Tor') bodde på Viby gård, i ett vikingatida långhus som framtidens arkeologer kanske hittar på nuvarande Viby gårds ägor.

Området vid hällen är ganska sankt och vägen som gick förbi runhällen hade sannolikt stärkts på olika sätt. Av alla runstenar i Sverige är det cirka 125 som nämner brobygge. En bro kunde vara en stenläggning, en kavelbro eller dylikt. Bron som nämns i inskriften byggdes troligen över norra delen av sjön Ravalen. Att bygga en bro ansågs som en god kristen gärning och säkerställde en plats i himlen. Dessutom är ristningen försedd med ett kristet kors längst upp, om än ganska litet och invävt i slingorna.

Hällens inskrift har även en vers. Dagens verser har slutrim men dåtidens byggde på alliteration (bokstavsrim). De allitererande ljuden är markerade med fetstil.

mykit märke **mäktigt märke**
fyrir margum manni för **mången man**

Vid samma tid, slutet av 1000-talet, fanns i Runby (Upplands Väsby kommun) och i Skånela (Sigtuna kommun) två kvinnor som också reste runstenar, i deras fall efter sina män. De har också låtit rista in verser.

Skånela (U 300) tyvärr försvunnen idag:
märke mykit **mäktigt märke**
æftiR mann godan. efter en god **man**.

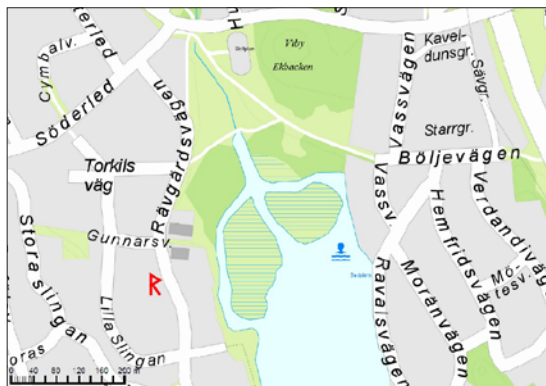
Runby (U 114) ett stort flyttblock:
Þæt skal at minnum Detta skall **minna**
manna, **männ**en,
meðan menn lifa. **medan männ**iskor leva.

Att rista in verser på runstenar är ovanligt och här har vi tre likartade verser på nära avstånd från varandra, ristade ungefär samtidigt. Kanske en av dessa tre kvinnor gjorde sin sten först och de andra följde efter. Kanske de var vänner och träffades emellanåt, de bodde ju inte så långt ifrån varandra och alla kom från rika familjer.

Att resa runsten var inte endast ett minnesmärke, det var även ett sätt att hävda sin rätt till att arva den avlidne. Innan kristendomens inträde i vårt land visade man sin makt, rikedom och rätt till ägorna genom att lägga sin släkt i storhögar i gårdens närhet. Genom kristnandet med nya begravningssedvänjor började man istället resa runstenar - ett skriftligt arvsdokument för alla att läsa. ☚

Runhällen U 102 i april 2021. Ristningen som är mycket söndervittrad kan knappt skönjas. Vad kan göras för att bevara de utsatta ristningarna in i framtiden?

Runhällen U 102 finns i hörnet av Ravgårdsvägen och Gunnarsvägen i Viby. Koordinater: 6594256 / 664453

Kummelbysten

UFv1953;263

1953 hände något märkvärdigt som satte Kummelby på kartan och som skulle påverka Sollentuna Hembygdsförening framöver. En helt okänd runsten såg dagens ljus. Vid planeringsarbetet för nya hus vid Kummelby gård hittades då, ett par decimeter under marken, en liggande runsten. Platsen den låg på hade varit gårdsplan till den gamla gården Kummelby. Toppen på runstenen var avslagen och kunde inte återfinnas. Kanske detta inte var stenens ursprungliga plats? Den kan ha blivit flyttad till gården för att användas som trappsteg eller gårdsbro.

Runstenar restes oftast vid färdleder eller vid familjens gravfält nära gården. Kummelby är en gammal gård. Det äldsta skriftliga belägget är från 1347 då det skrevs *Kumblaby*. Kummel betyder 'grav, minnesmärke' och på Kummelbyåsens gravfält vid Åsgårdsvägen finns flera gravar som är daterade från år 600 och fram till vikingatidens slut. Namnet Kummelby skulle då beteckna den nya byn vid de gamla gravarna.

Att hitta en ny runsten är sensationellt. Dessutom är ristningen fantastiskt vacker och signerad av konstnären själv, Igulfast. Hur har den påverkat hembygdsföreningen?

Kummelby gård och Hersby gård har under lång tid haft en gemensam historia, och platsen för fyndet ligger endast 700 meter från Hersby hembygdsgård. Stenen blev avritad och blev logotyp för hembygdsföreningen.

Runstenen som är två meter hög är ristad under 1000-talets senare del. Den är ristad i urnestil, vilken är en konststil som uppkom i Norden under denna tid. Stilen fick sitt namn efter ornamentiken på Urnes stavkyrkas portal i Norge.

Den förlorade toppen hade antagligen tio runor inristade. Man har kunnat rekonstruera ordföljden med stor säkerhet.

U Fv1953;263

Texten med runor

††††·†††·R††††·††††·††††·
 ††††††††·B... ..††††††††·††††††††
 ·††††††·††††·††††·††·††††††††††††

Texten translittererad

**elka · lit · raisa · stain · eftir · suartik ·
 b... .. -t · eystain · uk · at · emink ·
 suni · sina · in · ikulfastr**

Texten på fornsvenska

Helga let raisa stein æftiR Sværting, blonda sin ok a]t Øystain ok at Hæming, syni sina. En Igulfastr [risti].

Texten på nusvenska

Helga lät resa stenen efter Sværting, sin man, och efter Østen och efter Hemming, sina söner. Och Igulfast (ristade)

Helga har förlorat både sin man och sina två söner. Kanske hade de dött när de var på handelsfärd österut? Hon reser stenen till minne av dem men också som ett arvsdokument, att det nu är hon som äger gården. Korset som finns överst på stenen vittnar om att familjen (eller åtminstone Helga?) är kristnade.

Namnet **Helga** betyder 'helig eller vigd åt gudarna'. Namnet är relativt vanligt på runstenar, det förekommer på ett tjugotal stycken. Av alla runinskrifter som finns är ca 12% resta av kvinnor.

Namnet **Svärting** är däremot mycket ovanligt. Det förekommer endast på två ytterligare stenar. Namnet är antagligen ett binamn som är avlett från ordet svart. I Sollentunas norra delar finns en gammal by som heter Svartinge, kanske kom han därifrån? Dessutom finns vid Sollentuna kyrka en runsten, U 95, med inskriften Svartinge.

Namnet **Östen** är troligtvis bildat av ett gammalt ord *auja* som betyder 'lycka' och ordet *sten*. Östen är ett vanligt namn på våra runstenar.

Hemming är också ett relativt vanligt namn, speciellt på uppländska stenar. I Södersåtra har Jarlabanke och hans äldre bror, som också heter Hemming, röjt väg, byggt en vägbro och rest en sten över deras far Ingefast (se U 101). Betydelsen av namnet är omtvistat. Det bästa antagandet är att det är bildat från ett gammalt ord *hamr* som betyder 'förklädnad, skepnad'.

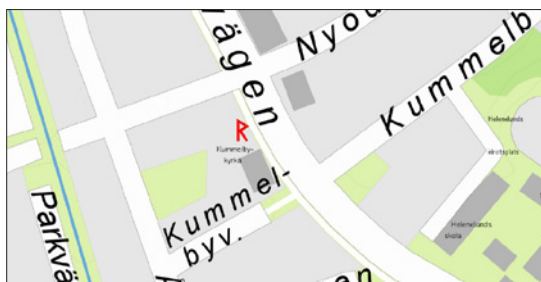

Hembygdsföreningens logotyp

Slutligen runristaren själv, **Igulfast**. Namnet innehåller namnlederna *Igul-* 'igelkott' och *-fast* 'stark'. Ett i våra öron mycket konstigt namn men vanligt på vikingatiden. Det förekommer som endast Igul eller i sammansättningar som Igulbjörn, Igulfrid och Igulgeir. Drygt sextio stenar bär namn med denna namnled. Förutom att rista denna sten har Igulfast troligen medverkat, tillsammans med den kände ristaren Öpir, vid framställningen av runstenen U 961 som står i Uppsala. Igulfasts och Öpirs stil liknar varandra. Öpir har signerat ett 50-tal stenar i Uppland. På stenen i Uppsala står det att *Igulfastr red, en ÖpiR*. *Red* betyder 'råde, formulerade, tydde (runorna)' och *en* (och) framför namnet antyder ristaren. Tolkningen kan då bli att Igulfast ritade och designade stenen och Öpir högg. Kanske var Igulfast Öpirs läromästare? En spännande teori! ☚

Runolog Sven B. F. Jansson tolkade inskriften 1953. Foto: okänd/Sollentuna kommunarkiv

U Fv1953;263 står framför Kummelby kyrka. Koordinater: 6590092 / 668053

Snuggastenen och Jarlabankestenen

– *Störst, bäst och rikast för tusen år sedan*

I Vallentuna och i Täby fanns för mer än tusen år sedan två mäktiga familjer. Det vet vi på grund av det stora antalet runstenar de har efterlämnat med information om ägande och släktskap. Den ena familjen, som kallas Skålhamrasläkten, har rest flera stenar runt Vallentunasjön och anlagt en tingsplats där. Man tror att tingsplatsen, idag kallad Arkils tingstad, förlorade sin betydelse när en annan storfamilj, med en man som hette Jarlabanke i spetsen, anlade en ny tingsplats norr om sjön. Jarlabanke och hans familj har i fyra generationer rest stenar eller fått stenar resta över sig i Täby med omnejd. Båda familjerna har lämnat efter sig var sin runsten i vår kommun. Har stenarna varit minnesmärken eller gränsmärken?

U 100. Kopparstick av Bureus, som har hopfogat texten över den saknade toppen.

Snuggastenen rest av Skålhamrasläkten

U 100

Texten med runor:

× ÞNRIP × LI × RAISA × STAIN × AT · ULFKEL ×
 × SUN × SIN × AUK · KUI · (A)... ... BRÞDR
 · HILT × ÞNY × T × * NIPTIHI · HNHTR ·
 HILT ×

Texten translittererad:

× **guriþ** × **lit** × **raisa** × **stain** × **at** · **ulfkel** ×
sun × **sin** × **auk** · **kui** · **(a)**... ... **broþur** · **sin**
 × **auk** × **at** × **hulmtisi** · **sustur** · **sina** ×

Texten på fornsvenska:

*Gyrið let reisa stæin at Ulfkel, sun sinn, ok Gyi ...
 ... broður sinn ok at Holmdisi, systur sina.*

Texten på svenska:

Gyrid lät resa stenen efter Ulfkel, sin son, och Gye . . . sin broder och efter Holmdis, sin syster.

Om man tittar på de runstenar som finns runt Vallentunasjön kan man utläsa att Gyrid var gift med Ulv och att de hade sönerna Ulvkel, Arnkel, Gye och Une samt dottern Holmdis. De levde i början av 1000-talet. Sönerna hade tidigare rest en sten (U 160) i Täby över fadern. Man kan se att familjen bodde i Skålhamra samt att de var kristna. Sönerna har till faderns minne även anlagt en tingsplats, där de reste två runstenar (U 225 och U 226). Gyrids far kan ha varit den Onäm som finns omtalad på en runsten (U Fv1968;279B) vid Sollentuna kyrka. (Se kapitlet *Runstenarna vid Sollentuna kyrka*.)

Det är ovanligt att kvinnor reste stenar. Visserligen är denna sten i första hand rest över två män men därefter kommer kvinnan med både namn och släktskapsförhållande. Dessutom är denna sten även rest av en kvinna. Gyrid har tillsammans med sonen Gye och ytterligare en person, rest minnesmärket över sonen Ulvkel och dottern Holmdis. **Gyrid** är ett sammansatt namn av *Gud-* 'gud' och *-friðr* 'kärlek', alltså den av gudarna älskad. Sonens namn **Gye** är trolig-

U 100

gen en bildning till Gyrid, **Ulvkel** till *Ulv-* 'ulv, varg' och *-kæ(ti)ll* 'kittelhatt, hjälm'. och **Holmdis** till 'holme' och *-dis*, 'kvinnlig gudom'.

Toppen på stenen är borta men man kan anta att där har funnits ett eller möjligen två namn till. Kan det ha varit de två andra sönerna?

Omkring 80 meter norr om stenen går gränsen mellan Sollentuna och Fresta socknar. Där utbreder sig en omkring 50 meter bred mosse. Över denna går en gammal väg som har lett från Edsbacka norrut genom skogen till Fresta. På en halvmeters djup har man där hittat en stenbro, egentligen en vägbank, som är cirka två meter bred. På 1600-talet kallades vägen Långbrovägen. Under samma århundrade gjordes en inventering av fornlämningar i Sverige som nedtecknades och fick namnet *Rannsakningar om antikviteter*. Runstenen finns där omnämnd två gånger: »På Kåhlstads Skogen een stoor Runasteen oprest medh Runaskriffit, dess betydningh weet ingen referera.« »Emellan Ostbacka och Skielnora finnes en stoor Runnasten.«

Runstenen U 100 och bron finns utmärkta på denna karta från år 1715

Runstenen står kvar där den restes för cirka tusen år sedan. På den tiden var vägen den står vid sannolikt en viktig led söderut för gårdarna i Fresta, en utfartsväg till Edsviken där man hade direkt sjöväg söderut. Kanske har vägen gått från Skålhamra eftersom runstenen står vid gränsen till Vallentuna härad. Platsen var möjligen även gränsen för familjens jordegendom i Fresta. I så fall utgör stenen både ett minnesmärke, ett vägmärke och ett gränsmärke.

U 100 står inne i Törnskogen invid fornstigen, den så kallade Långbroleden. Koordinater: 6595143 / 667746

U 101

Jarlabankestenen av Jarlabankeätten

Denna ristning är gjord på ett jordfast stenblock som ligger inne i Rösjöskogen söder om Södersätra.

Ristningen har varit okänd ända till mitten av 1800-talet och omtalas i tryck första gången av Richard Dybeck (1811–1877).

U 101

Texten med runor:

× * t t y i r × t n y × i t r t b t y i × d t i h
 × r i t n × b r t n t + r a b i t × t n y × b r t t h
 × y i t r t × t p t i h × p t b n r × h i t × t n y ×
 t h t r i d × t p t i h h n t i × h i t t
 × i t y i p t h t × t n y × i t y n t r + y n d
 × * i t t b i × t t t × d t i h t ×

Texten translittererad:

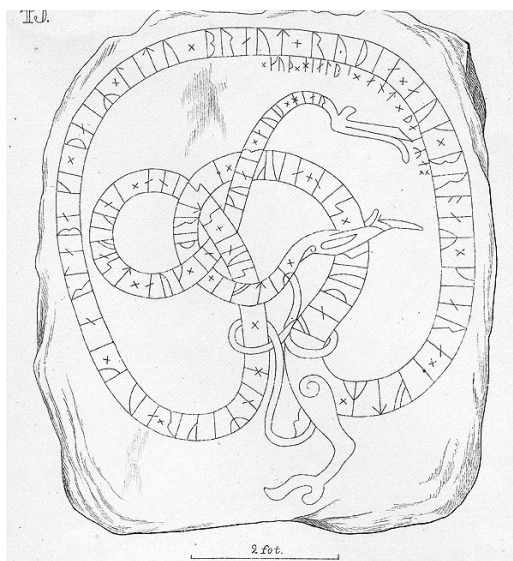
× **henmigr** × **auk** × **iarlabaki** × **pair** × **litu** ×
braut + **rypia** × **auk** × **broar** × **kiara** × **eftir**
 × **fapur** × **sin** × **auk** × **estrip** × **eftir suni** ×
sina × **inkfast** × **auk** × **inkuar** + **kup** × **hialbi**
 × **ant** × **paira** ×

Texten på fornsvenska:

*HemingR ok Iarlabanki þeiR letu braut ryðia ok
 broar giæra eftiR faður sinn ok Æstrið eftiR syni
 sina Ingfast ok Ingvar. Guð hialpi and þeiRa.*

Texten på nusvenska:

Häming och Jarlabanke de lät röja väg och
 göra broar efter sin fader och Estrid efter sina
 söner Ingfast och Ingvar. Gud hjälpe deras
 ande

U 101. Teckning av Richard Dybeck.

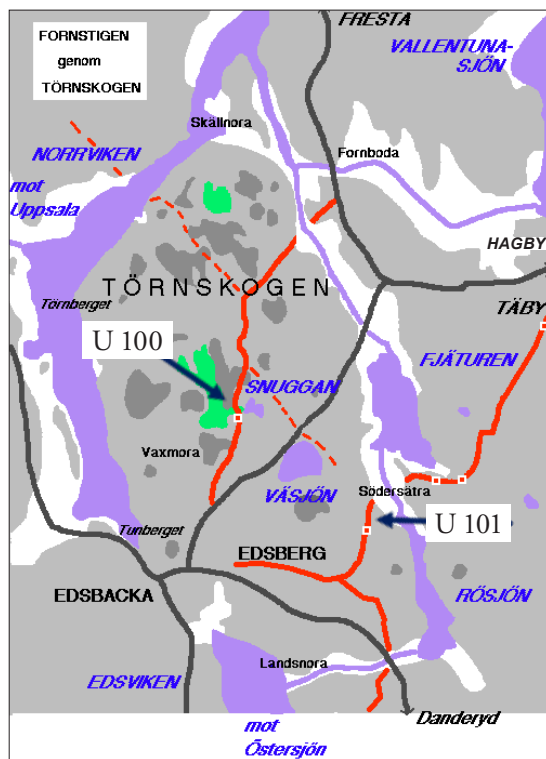
Här har vi tre generationer på samma sten, Estrid är mor till Ingfast och Ingvar och Ingfast är far till Häming och Jarlabanke. Utifrån flera andra runstenar i Täby och intensiv forskning vet man idag att Jarlabanke med tiden blev en betydande storman. Redan i 20-årsåldern lät han bygga en bro kantad av runstenar i Täby där den idag kan beskådas i rekonstruerat skick. Man tror att han föddes omkring år 1035 och blev ca 60 år gammal. Jarlabanke reste flera stenar över sig själv, där han utropade sig som ägare till hela Täby och senare till hela hundaret. Exakt hur stort område ett hundare var vet man inte, men vi kanske kan jämföra det med dagens storkommuner. Om Jarlabankes farmor Estrid vet vi idag ännu mer, på grund av att hennes grav med kvarlevor har hittats. 1995 hittade arkeologer på Stockholms läns museum hennes grav vid Broby bro i Täby. Man har konstaterat att hon blev drygt 75 år gammal, att hon var gift två gånger och fick fler än tio barn.

Dessutom har man utifrån kraniet rekonstruerat hur hon såg ut både som ung och gammal.

Estrid gjorde en pilgrimsresa till södra Europa. I ett kloster i Tyskland har man i en besöksbok från 1000-talet identifierat hennes namn bredvid namnen på två av hennes söner, Östen och Sven.

I runstensens inskrift står det att Häming och Jarlabanke har röjt väg och gjort broar. Vägen kan fortfarande idag följas. Den har gått från Hagby i Täby genom Rösjöskogen till Edsvikens norra ände. Broar är troligen kavelbroar eller stenar utlagda över sankmarkerna. Bröderna har använt detta stenblock (U 101) som ligger mitt på färdvägen för att markera både minnesmärke, vägmärke och gränsmärke. Liksom U 100 står även denna nära en gräns till ett annat härad, Vallentuna härad. Sannolikt sträckte sig Jarlabankes ägor ända hit på den tiden.

Båda ristningarnas placering (U 100 och U 101) visar Edsvikens betydelse som sjöfartsled även för de rika jordbruksbygderna kring Vallentunasjön. Alla vägar verkar bära till Edsviken. ⚔

Karta över de forntida vägarna i Törnskogen och Rösjöskogen visade i rött.

Kartan är gjord av Herbert Henkel, dåvarande ordförande i Sollentuna Naturskyddsförening.

Namnens betydelse

Häming – Se Kummelbysten U Fv1953;263

Jarlabanke – *Jarl-* 'fri, förnäm man' och *-banki* 'banka, bulta, klappa'.

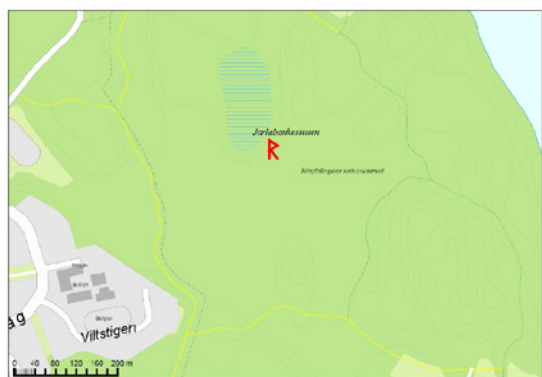
Estrid – *As/Es-* 'hednisk gud' -*frid* 'frid, kärlek'. Alltså av gudarna älskad.

Ingefast – *Ing-* antas vara resten av namnet på en germansk gud och *-fast* 'stark'.

Ingvar – *Ing-* se ovan och *-arr* (se under namnet Gunnar på sid 13).

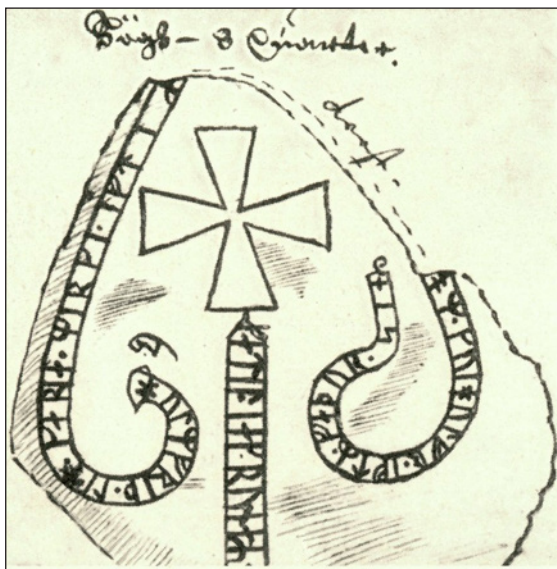
U 101. Fotat och bearbetat av Vitterhetsakademiens tecknare H. Faith-Ell under åren 1935-41. Licens CC-BY.

U 101 i Rösjöskogen. Koordinater: 6593815 / 669160

Två försvunna runstenar

Från sjön Norrviken rinner Edsån till Edssjön och där, söder om Rotebro gästgivargård, fanns på 1600-talet en stenbro, en vägbank, eftersom marken då var mycket sank. När fornforskaren Martin Aschaneus (1575–1641) besökte platsen beskrev han var de nu försvunna stenarna fanns. Sannolikt stod U 97 utefter den gamla vägen från bron över Edsån i Rotebro mot Skillinge på vägbanken över det som kom att kallas "Jutekärr". U 98 stod 500 m öster om samma bro, söder om Rotsunda gård, dvs nära den plats, där Rotsundastugan, nu på Hersby hembygdsgård, stod, vänd mot söder, dvs mot sjön Norrviken.

U 97 Efter teckning av Aschaneus

Runstenen U 97 Rotebro

Aschaneus skriver om U 97:

»Emellan Rothebro och Sollentuna Kyrkio vpå Skällinge broo och Teed, Ligger omkull i wägebrynet, mitför Skällinge äng. Versus occidentem. Huijt sten. Nota - där ifrå Stenen, och genast neder åt Rotheströmen (huilken lop norr vtt, i skar-fuen, ifrå skölnora quarn, til vpsala Leeden) lop dän gambla stenbron, gönom skällinge äng, och icke dijt som bron nu är. ... Dänna sten, å bemälte plats och stenbroo, finns Sunnan för Rotabroo.«

Enligt Aschaneus var stenen 8 *quarter* hög och 8 *quarter* bred (8 *quarter* är ca 1,2 meter). Tyvärr saknades en del av inskriften eftersom stenens topp och höger sida var avslagen. Vid ett senare tillfälle, också på 1600-talet, besöktes stenen och följande nedtecknades: *Denna stenen hafva wäggrödiarne förgiort med dijkesjorden*. Troligen är stenen borta för alltid.

U 97

Texten med runor:

[*N1PPIB·N1T·P1R1·P1R1·I1P1I1...
 †P·P1N1*NIPIR·I1P1I1·P1P1NR·H1T
 P1P1I1·I1P1·R1N1T1I1.]

Texten translittererad:

[**hulmfrīþ · lit · kara · mirki · iftir ...
 om · kuihulfr · iftr · faþur · sin
 katil · iak · runar ·]**

Texten på fornsvenska:

*Holmfridr let gærva mærki æftiR ...
 ok Kvigulfr æftiR faður sinn.
 Katill biogg runaR.*

Texten på nusvenska:

Holmfrid lät göra märken efter ...
 och Kvigulv efter sin fader.
 Kättil högg runorna.

Holmfrids man dör, och hon beställer en runsten av en ristare vid namn Kättil. Även sonens namn, Kvigulv, ristas in. Stenen reses i utkanten av familjens ägor där alla kan läsa och se att gården förblir i familjens ägo. Kanske mannens grav finns i närheten. Stenen förses även med ett kors för att visa att de har låtit kristna sig.

Troligen är denna sten från senare delen av 1000-talet.

Runstenen U 98 Rotsunda

Denna sten stod, enligt Aschaneus, ...*östan för Rotabroo, vpå en Jordahaug och grafkulla, i wreten, wid gårdsgården*. Han berättar vidare att den är en gråblå sten, 8 *quarter hög och 5 quarter bred* (dvs ca 1,2 m x 75 cm). Senare på 1600-talet besökte Johan Hadorph (riksantikvarie 1679) platsen och ritade av stenen. Olof Celsius skrev 1727, att stenen fanns i "*Rotsunda gårdzbacka*". Sedan denna tid har runstenen varit försvunnen.

Olof Celsius nämnde också att det i Rotsunda gårde även fanns "*en oskrefven sten*", dvs en bauta-sten utan runor.

U 98

Texten med runor :

[IPIBDR-:NIT:RTHt:HTTIT:BITT:
TPTIK:PTBDR:HIT:HAFTTRAYK:TONY:
RPTPTHTR:YNT:*TTT:RPTTR:*IT:
BRNDIK:*TTT:]

Texten translittererad:

[igipur- : lit : raisa : stain : pina : eftir :
fapur : sin : syktrykr : auk : ragnfastr :
sun : henar : ragnar : hit : brupir : henar :]

Texten på fornsvenska:

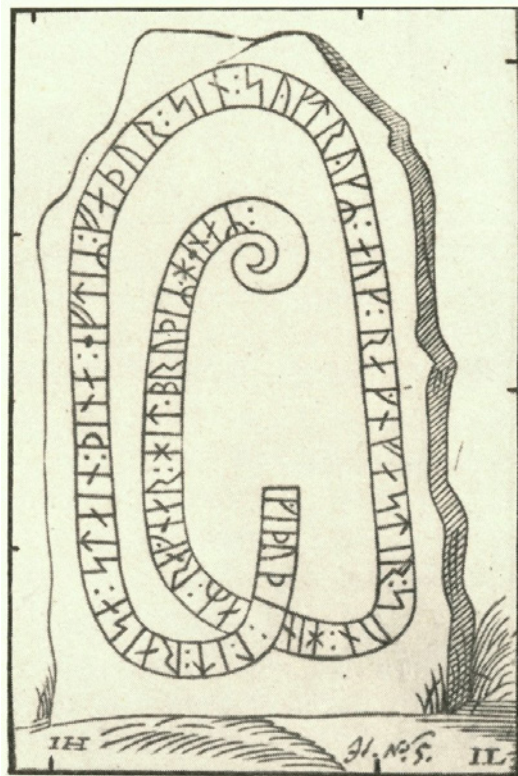
*Ingipor[a] let ræisa stæin þenna æftiR fadur sinn,
SigtryggR, ok Ragnfastr, sunn hænnar. Ragnar
het broðiR hænnar.*

Texten på nusvenska:

Ingetora lät resa denna sten efter sin fader Sigtrygg och Ragnfast, hennes son (lät också resa). Ragnar hette hennes bror.

Ingetora från Rotsunda gård, granne till Holmfrid från Skillinge, har förlorat sin far Sigtrygg, Hon och hennes son Ragnfast reser sten över honom. Stenen har inget kors och är troligen från första hälften av 1000-talet. Ingetora visar med runstenen att det nu är hon som äger gården.

Runstenar är i flera fall arvsdokument som har haft till syfte att för samtiden och eftervärlden visa på ett arvsförhållande. På vikingatiden ärvde barnen sin far, dog barnen ärvde modern. Holmfrid (U 97) och Ingetora (U 98) vill bevisa

U 98 Träsnitt av Johan Hadorph och Johan Leitz 1682. Tryckt i Johan Peringskiölds *Monumenta* på 1700-talet.

att de nu är ägare till sina gårdar. Det var kostsamt att låta göra en runsten, vilket visar att dessa två kvinnor kom från välbeställda gårdar och att de själva rådde över sina egendomar. ☚

Namnens betydelse

Holmfrid – *Holmr-* 'holme' och *-fridr* 'kärlek, frid, fred'.

Kvigulf – *Kvigr-* 'ungstut' och *-ulfr* 'ulv, varg'

Kättil – *Kæ(ti)ll* 'kittelhatt, hjälm'.

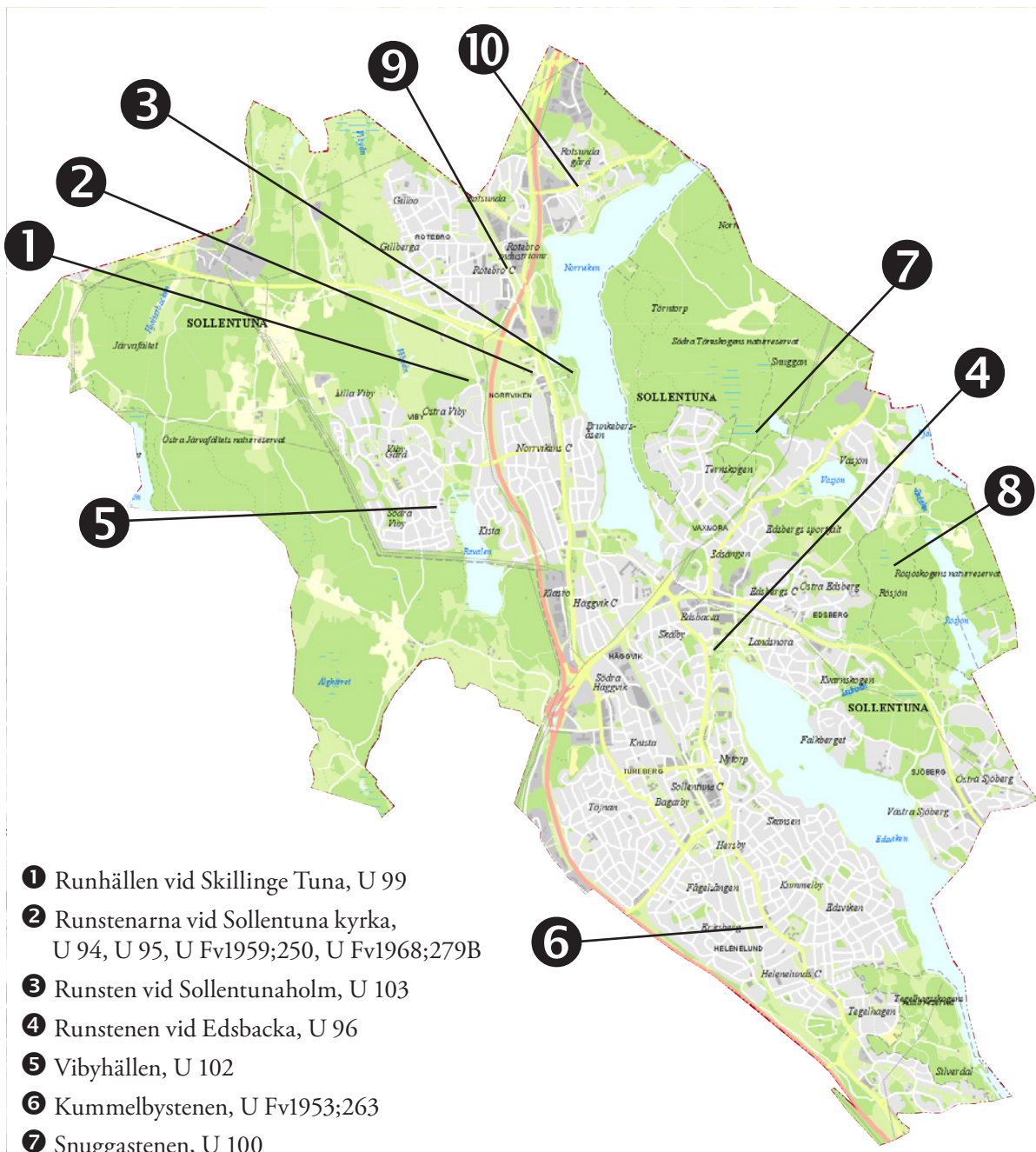
Ingetora – *Ing-* antas vara resten av namnet på en germansk gud och *-tora* är feminin motsvarighet till Tor. Ingetora var ett av de vanligaste kvinnonamnen under vikingatiden, 23 runstenar bär namnet.

Sigtrygg – *Sig-* 'seger' och *-trygg* 'trofast, pålitlig'.

Ragnfast – *Ragn-* 'råd, beslut' och *-fast* 'fast, stark'.

Ragnar – *Ragn-* 'se ovan och *-arr* (se namnet Gunnar på sidan 13).

Karta över Sollentuna kommun med runstenarna markerade

- 1 Runhällen vid Skillinge Tuna, U 99
- 2 Runstenarna vid Sollentuna kyrka, U 94, U 95, U Fv1959;250, U Fv1968;279B
- 3 Runsten vid Sollentunaholm, U 103
- 4 Runstenen vid Edsbacka, U 96
- 5 Vibyhallen, U 102
- 6 Kummelbysten, U Fv1953;263
- 7 Snuggastenen, U 100
- 8 Jarlabankestenen, U 101
- 9 Försvunna stenen vid Rotebro, U 97
- 10 Försvunna stenen vid Rotsunda, U 98

Källor

- ⌘ **Dybeck, Richard**, 1855. *Svenska run-urkunder*, första samlingen, Stockholm
- ⌘ **Forsgren, Andreas**. Stiftelsen kulturmiljövård: <http://www.kmmd.se/Arkeologi/Projekt-2017/Rotebro/>
- ⌘ **Gustavson, Helmer**, 1988. *Runstenar i Vallentuna*. Bjästa: Cewe-förlaget.
- ⌘ **Hansson, Hans**, 1944. *Tuna i Sollentuna*, Sollentuna Hembygdsförening 10 år 1934-1944.
- ⌘ **Jansson, Sven B F**, 1959, *Ännu några runfynd från senare år*. Fornvännen, Stockholm
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1959_241
- ⌘ **Källström, Magnus**, 1998. *Järfällas runstenar*, Järfälla Hembygdsförening. Järfälla
- ⌘ *Nationalencyklopedin* 2009 (www.ne.se)
- ⌘ **Olsson, I., Stahre N-G., Ståhle, C. I.** 1960. *Rannsakningar efter antikviteter*.
Band I. Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Uppsala.
- ⌘ *Ortnamnregistret* <http://www.sprakochfolkminnen.se/sprak/namn/ortnamn/ortnamnsregistret.html>
- ⌘ **Owe, Jan**, 1996. *Bygdebladet nr 39*. Sollentuna hembygdsförening.
- ⌘ **Palm, Rune**, 2004. *Vikingarnas språk*. Stockholm.
- ⌘ **Peterson, Lena**, 2007. *Nordiskt runnamnslexikon*. 5:e versionen.
Språk och folkminnesinstitutet, Uppsala. (www.isof.se)
- ⌘ **Peterson, Lena**, 2006. *Svenskt runordsregister*. 3 rev. uppl. (Runrön 2) Uppsala:
Uppsala universitet, Institutionen för nordiska språk.
- ⌘ *Runor*, Riksantikvarieämbetets forskningsplattform med ca 7 000 runinskrifter.
<https://www.raa.se/hitta-information/runor/>
- ⌘ *Samnordisk runtextdatabas*, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
(<http://www.nordiska.uu.se/forsk/samnord.htm>)
- ⌘ **Sawyer, Birgitta**, 1992. *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien*, Skara.
- ⌘ **Snædal Brink, Thorgun**, 1983. *Igul och Björn läto resa stenen... Runstenar och runinskrifter i Sigtuna kommun*. Sigtuna museer skriftserie 2, Sigtuna museum.
- ⌘ *Svenskt ortnamnslexikon*, Redaktör: Mats Wahlberg. 2003. Institutet för språk och folkminnen, Uppsala
- ⌘ *Svenska Landskapslagar, Östgötalagen och Upplandslagen*, 1979. Tolkade och förklarade av Holmbäck, Åke, Wessén, Elias. AWE/Geber Stockholm
- ⌘ *Sveriges kyrkor - Kyrkor i Sollentuna härad* : södra delen : konsthistoriskt inventarium / utarbetat av Armin Tuulse på uppdrag av Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Stockholm 1958 <http://kulturarvsdata.se/raa/samla/html/6926>
- ⌘ **Svärdström, Elisabeth**. *Runfynd 1967*, Fornvännen, Stockholm 1968
- ⌘ *Upplands runinskrifter*. Granskade och tolkade av Elias Wessén. 1940-43. Sjätte bandet. Första häftet. Sveriges runinskrifter. Uppsala
- ⌘ **Thompson, Claiborne W**, *Öpir's Teacher*, Fornvännen 1972, s.16-19.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:raa:diva-896>
- ⌘ **Åström, Hans**, 2004 *Runristningarna i Täby*. Täby Hembygdsförenings skrift nr 30. Kristianstad

Kartorna kommer från Sollentuna kommun, mät- och kartenheten där inget annat anges.

Samtliga translittereringar av inskrifterna och översättning till fornsvenskan är hämtade från *Samnordisk runtextdatabas*, Institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet.
(<http://www.nordiska.uu.se/forsk/samnord.htm>)

Kommunens skötsel av fornlämningar

Fornlämningar är skyddade enligt kulturmiljölagen (KML 1988:950)

I kulturmiljölagen finns en uppräknning som beskriver vad en fornlämning är som inleds med tre kriterier. *Fasta fornlämningar ska vara lämningar efter människors verksamhet under forna tider, de ska ha tillkommit genom äldre tiders bruk och vara varaktigt övergivna.* Detta gäller dock inte en lämning som tillkommit år 1850 eller senare, om inte länsstyrelsen gjort en särskild fornlämningsförklaring.

Alla fastighetsägare är skyldiga att känna till eventuella fornlämningar på sin mark, så att de inte skadas av misstag vid markarbeten eller andra åtgärder. Länsstyrelsens kulturmiljöfunktion kan tala om ifall det finns fornlämningar på en viss fastighet. Det är enligt lagen förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen *rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering, eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.*

Riksantikvarieämbetet har en databas där du kan söka information om fornlämningar. Databasen *Fornsök* ger grundläggande information, men man ska alltid kontakta länsstyrelsen för en mer utförlig beskrivning och bedömning. I den nya databasen *Runor* kan du söka landets alla runstenar och runhällar.

Skötsel av fornlämningar på kommunens mark

Sollentuna är en fornlämningsrik kommun. Många fornlämningar ligger på mark som kommunen ansvarar för. På många platser finns informationsskyltar som berättar om fornlämningen.

I kommunens fyra naturreservat finns ett stort antal fornlämningar. Reservaten har skötsel som ska göra fornlämningarna synliga och att de hindras från att skadas. En del fornlämningar ligger inne i skogsmark. Det är till exempel gravrösen och stensträngar som kan vara lite svåra att upptäcka i skogen. Oftast ligger

fornlämningarna i det öppna kulturlandskapet och syns väl genom bete eller slätter. Landskapet kring gårdarna Bög och Väsby i Östra Järvafältets naturreservat innehåller flera områden med välskötta fornlämningar. Här har också ett mindre järnåldershus byggts upp med tidsenliga hägnader, åkermark och offerplats intill huset.

I mer bebyggda delar av Sollentuna är ofta fornlämningsområdena små grönområden eller parker mellan bostadshusen. De mindre fornlämningsområdena är ofta välbesökta närnaturområden. Det är cirka 40 fornlämningsområden i de bebyggda delarna av kommunen som är skyltade och som har årlig skötsel. I skötseln ingår städrundor på våren, slätter av gräs och örter under sommaren och trädvårdande åtgärder under höst och vinter. Skötselplanerna för kommunens fornlämningsområden har tagits fram i samarbete med länsstyrelsen och länsmuseet.

Skötseln av kommunens runstenar och runhällar sker främst genom att uppväxande buskar och träd runt runstenarna och runhällarna tas bort. Vid runhällar är det bra att räfsa bort löv och grenar som hamnar på och runt runhällen. Organiskt material som ligger kvar på stenytan ökar fuktigheten och ger näring för påväxt. En torr och ljus miljö gör runorna mer synliga och att runorna håller längre.

Hur själva runorna på runhällen ska skötas finns det olika aspekter att ta hänsyn till. Här behövs noga avvägningar för varje enskild runsten eller runhäll. Alla åtgärder på själva runstenen eller runhällen kräver tillstånd från länsstyrelsen. ☘

Rikard Dahlén

naturvårdschef, Sollentuna kommun

SOLLENTUNAS RUNSTENAR

Denna skrift är en berättelse om, en beskrivning av och en vägvisare till Sollentunas runstenar. I kommunen har det funnits tretton runstenar varav fyra är fragment och två har försvunnit. Texterna har tidigare ingått i artiklar i Sollentuna Hembygdsförenings medlems-tidning Bygdebladet, nu omarbetade och sammanställda i en bok.

Varje inskrift är noga beskriven. Stenarnas position är också markerade på en karta med vägbeskrivning.

Anne-Berit Lavold har under flera år varit aktiv medlem i Sollentuna Hembygdsförening.

Intresset för historia, speciellt vikingatid uppkom i tidiga år. I vår natur står det mer än två tusen sju hundra vikingatida runinskrifter. En dag när Anne-Berit stod framför en runsten insåg hon att hon ville kunna läsa själv vad som stod. Hon lärde sig läsa runor via självstudier men ville fördjupa kunskaperna, så hon utbildade sig i runologi vid Stockholms universitet. Idag besöker hon runstenar så ofta hon kan för att träna och hålla kunskaperna vid liv.

Foto: Anders Rydell

SOLLENTUNA
KOMMUN

*Denna skrift har tagits fram med
stöd av Sollentuna kommun.*